

Controverse și senzaționalism în relatările despre victimele Revoluției

Nobody can simply speak about lies and deceit in relation to the death toll from Timisoara, irrespective of whether bringing up the number of deaths or the manner in which the deaths occurred. The phenomenon is far too complex and, as long as the manipulative tendency cannot be excluded, it is obvious that we are equally witnessing the lack of professionalism and the encouragement of sensationalism and even the rude simplicity in documentation and editing.

The mass-media and communication experts or the specialists operating in the social and philosophic areas, chiefly originating from academic environments, are often confuting the crowd of analysts from different fields of activity and who are very vocal in mass-media, and who lately became genuine TV stars. This is the context where Jean Baudrillard, an analyst of mass-media evolution, with frequent interventions in this field, particularly with regards to television, is frequently invoked. He also approached "The Timisoara Syndrome", referring to the mass-media reports about thousands of deaths, exemplified with pictures of corps in deplorable condition. His conclusions were soon adopted by other analysts, becoming thus a point of reference both in the field of academic studies and in the general mass media and cultural (postmodernist) contexts.

Keywords: Timisoara, 1989 Revolution, victims, television, Paupers Cemetery.

Cine verifică dacă s-a verificat?

Ceea ce se remarcă imediat atunci când privim mai de aproape susținerile lui Jean Baudrillard¹ este faptul că el nu a făcut o cercetare, de genul: verificarea modului în care jurnaliștii au verificat informațiile primite despre victimele Revoluției române, cu referire directă de la Timișoara. El va exprima opinii luându-și exemplele și argumentele tot din relatările mediatice, ceea ce nu reprezintă o garanție. O mai bună analiză a ceea ce s-a întâmplat atunci va realiza Benjamin Young². Realizarea este cu atât mai importantă cu cât va fi o abordare indirectă a fenomenului morților de la Timișoara. Sau poate de aici să vină suficiența detașare și distanțare de incandescența evenimentelor, pentru a le desluși sensul cu claritate. Autorul va merge pe firul faptelor prezentate în filmul *Videogramele unei revoluții* (*Videograms of a revolution, Videogrammen einer Revolution*), realizat de Haron Farocki și Andrei Ujică.

Young va fi de părere că acele corpuri scoase din mormintele prăpădite au avut un rol important în mediatizarea Revoluției române, stârnind sentimente profunde în opinia publică. În acest mod, mass-media internațională a avut rolul de a mobiliza factorii de decizie și de a contribui la prăbușirea regimului comunist. Este o mică eroare aici. Contribuția presei tipărite, a radiourilor și televiziunilor a fost de un real ajutor în susținerea cauzei protestatarilor, însă nu s-a făcut prin prezentarea acelor corpuri dezgropate din Cimitirul Săracilor. Ele au putut fi filmate doar în 22 decembrie 1989, atunci când Ceaușescu nu mai era la putere, iar jurnaliștii străini au putut intra în România. Autorului nu-i va scăpa nici faptul că Televiziunea Română (singura care emitea atunci pe teritoriul național) nu a transmis acele imagini, ele fiind difuzate doar de televiziunile străine³. Mai departe, autorul va descrie și cum a fost posibilă inflația mortuară: "First picked up by East German and Yugoslav news agencies, the figure of 4500 dead in the Timișoara massacre, buoyed by images of bodies being exhumed from a gravesite, was later amended by Romanian doctors and international aid workers to a few hundred. Of the two dozen bodies uncovered in the pauper's cemetery in Timișoara, some appeared to have died of natural causes, while others had been bound with wire or bore the marks of torture, perhaps

¹ Jean Baudrillard, *The Timișoara syndrome: The Télécratie and the Revolution, Columbia Documents of Architecture and Theory*, New York, 1993, pp. 61-71.

² Benjamin Young, *On Media and Democratic Politics: Videograms of a Revolution*, în Thomas Elsaesser (editor), *Haron Farocki: Working on the Sightlines*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2004, pp. 245-260.

³ Idem, p. 245.

dumped there by the secret police before the uprising”⁴. Condițiile generale ale presei din România, în contextul mediatic al țărilor cu regim comunist din Europa revoluționară a anului 1989, sunt subliniate succint de Garton Ash: monopolul partidului, limbă de lemn (newspeak), cenzură și subordonare ideologică⁵. Apariția revoluționarilor la televiziune va fi un eveniment mai important decât câștigarea bătăliei militare: ”Everything that had to do with the word, either the press, with television, was of the first importance to these crowds. The semantic occupation was a offensive to them as military occupation”⁶.

Sindromul Timișoara are o structură complexă, căci a apărut prin exagerările produse în presa străină (cu referire la victimele represiunii), însă fenomenul de suprasaturație mediatică și de acțiune în direct, când istoria se făcea efectiv sub ochii telespectatorilor, avea să fie amplificat după 22 decembrie 1989 prin contribuțiile decisive ale Televiziunii Române. Iar când vorbim de „revoluție televizată”, de „revoluție în direct” ne referim, în primul rând, la ceea ce se întâmpla în celebrul Studio 4 al Televiziunii Române. Imaginile au fost preluate și redifuzate în lumea întreagă, fiind completate cu filme realizate de corespondenții străini intrați în România după 22 decembrie ori din cele preluate de la cameramanii amatori sau semiprofesioniști din Timișoara. În acea perioadă nu exista posibilitatea transmiterii de imagini prin internet. Jurnaliștii plecau acasă cu filmele, materialele fiind înregistrate pe casete video, acestea fiind cele mai performante suporturi media din acele timpuri. În aceste condiții a avut loc amplificarea mediatică cunoscută sub numele de „Minciuna de la Timișoara”. Părea că telespectatorii, care trăiau suspansul în fața micului ecran, știau mai multe decât protagoniștii din stradă, implicați în confruntări. Iluzia cunoașterii faptelor era însă completă.

O altă neadekvare: *The Bloody Bacchanalia*

Capitolul dedicat evenimentelor tragice de la Timișoara se intitulează la Peter Siani-Davies *The Bloody Bacchanalia*. Formularea nu corespunde în totalitate cu realitatea, căci bacanala presupune euforie bahică și dezlănțuire erotică. Nu a fost așa. Prezintă cifrele morților și răniților din timpul Revoluției române, Siani-Davies coroborează mai multe surse și precizează că, în Revoluția română, au decedat 1104 persoane, iar alte 3552 au fost rănite. Sunt date impresionante! Mai departe, autorul precizează că doar 162 de persoane au murit înainte de fuga lui Ceaușescu, petrecută în miezul zilei de 22 decembrie 1989, când a zburat cu un elicopter de pe acoperișul clădirii care adăpostea Comitetul Central al PCR. Urmează o statistică, de unde reiese că în Timișoara au fost, după înlăturarea lui Ceaușescu, 19 decedați⁷. Autorul nu precizează însă că diferența de aproape o sută de morți din acest oraș e rezultatul acțiunilor represive executate până în 22 decembrie, înainte ca Ceaușescu să-și ia zborul, ceea ce confirmă acțiunea brutală a trupelor de represiune.

Din cele consemnate de Siani-Davies putem desprinde ideea că unele relatări despre ceea ce, ulterior, se va numi „Masacrul de la Timișoara” au putut fi induse și de ceea ce s-a întâmplat în oraș și în alte localități ale României după căderea lui Ceaușescu. Atunci frontierele au fost redeschise, iar jurnaliștii străini, aflați deja într-o stare de surescitare (din cauza știrilor strecurate cu greu până la ei în timpul blocadei informaționale) și de frustrare (deoarece nu puteau afla mai mult și nici nu puteau verifica ceea ce ajungea la ei), vor veni în România în după-amiaza zilei de 22 decembrie 1989. Nu vor avea prea mult timp pentru a culege informații despre ceea ce s-a întâmplat deja (în primul rând despre victime și despre numărul lor), căci vor fi obligați să înfrunte prezentul, adică marea provocare a confruntării cu „teroriștii”, fără

⁴ Idem, p. 257.

⁵ Timothy Garton Ash, *The Magic Lantern: The Revolution of '89 Witnessed in Warsaw, Budapest, Berlin and Prague*, Vintage Books, New York, 1993, p. 137.

⁶ Idem, p. 138.

⁷ Peter Siani-Davies, *The Romanian Revolution of December 1989*, Cornell University Press, Ithaca, London, 2005, p. 97.

îndoială cel mai mare mister al Revoluției române din 1989. În seara zilei de 22 decembrie, la Timișoara, reporterii străini vor asista la puternice schimburi de focuri, vor vedea tancuri trecând în viteză prin oraș, vor consemna agitația militarilor și civililor înarmați, care vor deschide focul în rafale de armă automată de mai multe ori și în mai multe locuri. Era noapte, era frig, teamă și multă incertitudine, astfel că relatările acestor corespondenți de presă vor fi încărcate de dramatism.

Teroriști și victime după fuga lui Ceaușescu

Cifrele cu morți și răniți prezentate de Siani-Davies sunt, în mare parte, cele consemnate și de Ruxandra Cesereanu, un analist extrem de echilibrat al Revoluției române din 1989⁸. Vorbind despre victimele din rândurile structurilor de forță, autoarea precizează: "The Army had 260 dead and 545 wounded, while the forces of the Interior Ministry registered 65 dead and 73 wounded"⁹, cele mai multe fiind înregistrate după fuga lui Ceaușescu. Militarii deveneau astfel, ca și mulți civili, victimele așa numiților teroriști. Despre aceștia există referiri generice, niciunul nefiind identificat ca atare și definit în mod cert ca terorist. Cesereanu precizează că "1425 people were suspected of terrorism, 820 of them members of the Army, 580 civilians, and 25 foreign citizens"¹⁰. Au fost și victime printre aceste persoane suspecte, însă par a fi rezultat mai mult din confuziile făcute de militarii și civilii înarmați pentru a apăra noua libertate și care, în momente de confuzie ori manipulate deliberat de persoane din vechiul aparat comunist, au tras unii în alții.

Atmosfera va fi surprinsă de un reporter belgian, care ulterior va deveni cercetător în domeniul jurnalismului. Experiența de teren este esențială pentru Rudi Vranckx, căci îi va permite să analizeze cu exactitate ceea ce s-a întâmplat în fiecare din teatrele de conflict în care a fost, oferindu-i repere de care alți cercetători vor fi lipsiți. A avut experiența Revoluției române, iar după mai bine de un deceniu se va întoarce asupra evenimentelor cu instrumentele specialistului. Profunzimea trăirii se va evidenția și după 12 ani de la evenimente: "December 1989. Nagylak, the border between Romania and Hungary. A grey winter's day. No light in the sentry post. There's shooting on the other side. A young man just turned 30 stands with his thumb out. A rental car stops for him – three photographers en route to Timișoara, give him a lift. They want to see the mass grave of Timișoara, cradle of the Romanian Revolution. The young man is me. It is my first big assignment"¹¹.

După aproape 20 de ani, va exista și o altă poziție față de întâmplările sângeroase de la Timișoara. Vladimir Tismăneanu se va referi strict la victimele dictaturii într-un articol care va consemna rezultatele activității Comisiei Prezidențiale de Investigare a Dictaturii Comuniste. Autorul, care a fost președintele acestei Comisii, va indica și responsabilități pentru unele persoane din fostul aparat de stat și de partid: "Individuals whom the *Final Report* identifies as guilty of crimes against humanity or as former members of Nicolae Ceaușescu's last Politburo, directly involved in the bloody crackdown against demonstrators in Timișoara and Bucharest in 1989, have long been pardoned and continue to defend the old regime"¹². Raportul final al Comisiei conduse de Tismăneanu a fost dat uitării. A fost făcută o declarație de condamnare a comunismului de către președintele Traian Băsescu, însă fără niciun fel de consecințe în justiție. Dosarele nu au fost finalizate, în afară de câteva, ceea ce reprezintă o parte extrem de redusă față de numărul impresionant de fapte neclare din timpul Revoluției române din 1989.

⁸ Ruxandra Cesereanu, *Decembrie '89: Deconstrucția unei revoluții*, Editura Polirom, Iași, 2009 și *Ceaușescu's Trial and Execution*, www.metabasis.it, mai 2009, anul IV, nr. 7.

⁹ Idem, *Timișoara (15-20 December 1989) and Bucharest (21-22 December 1989)*, www.metabasis.it, noiembrie 2010, anul V, nr. 10.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Rudi Vranckx, *Now truth is the first target*, "British Journalism Review", vol. 13, nr. 3, 2003, pp. 71-74.

¹² Vladimir Tismăneanu, *Democracy and Memory: Romania Confronts Its Communist Past*, "The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science", vol. 617, 2008, pp. 166-180.

Noul regim: confuzie și manipulare

Manipularea opiniei publice mondiale a avut loc, însă confuziile rămân. A fost făcută această manipulare de cineva interesat sau ea a decurs din evoluția situației? Cine sunt manipulatorii? Cine sunt beneficiarii? Suspect este, după unii autori, noul regim, care ar fi avut nevoie de aceste imagini cu un profund impact emoțional pentru a se putea instala. Atunci de ce imaginile cu morții vechi din Cimitirul Săracilor nu au fost transmise și de Televiziunea Română, singura, la acea dată, din țară, devenită și o armă redutabilă în mâna noii puteri? În fapt, TVR (Liberă) a devenit centru de comandă militar, sediu al guvernului, adică singurul centru de putere. Este greu de crezut, așa cum încearcă să argumenteze un autor, că reprezentanții noului regim au putut influența ziariștii străini și instituțiile media internaționale, mizând pe morții inventați de la Timișoara: "For the first time in the history of humankind, corpses that had just been buried or lined up on the morgue's tables were hastily exhumed and tortured in order to simulate, in front of the video cameras, the genocide that legitimized the new regime"¹³.

Și alți autori vor face legătura dintre noii lideri ai României și nevoia lor de a se consolida în funcții cu campania publică de demonizare a lui Ceaușescu și a regimului reprezentat de el. Nu discutăm aici în ce măsură și care dintre faptele invocate sunt adevărate. Higley și Burton vor lega acest context și de protestele înregistrate în România în ianuarie 1990, generate de societatea civilă și de partidele istorice, a căror activitate începea să se revigoreze¹⁴. Preocupați să-și consolideze pozițiile, noii lideri ai României erau mai puțin dispuși să răspundă cerințelor radicale de democratizare și de aflare a adevărului în legătură cu crimele de la Timișoara: "In Romania, a two-session 'round table' at the end of January 1990 was a smokescreen for reorganizing relations among the party and military elites that toppled and executed Nicolae Ceaușescu and his wife at Christmas 1989 after a popular uprising spread from Timișoara in the preceding weeks. Painting the Ceaușescus as the source of most evils, Ion Iliescu and Petre Roman consolidated power and won a landslide electoral victory in May 1990 over weak and dubiously credible traditional parties that had resurfaced"¹⁵.

Nici Krishan Kumar nu va lega protestele înecate în sânge de la Timișoara cu imaginile oribile prezentate ulterior de mass-media occidentală. Nu va vedea nimic suspect în confruntările dintre demonstranții neînarmați și forțele de represiune. Ofensiva mediatică, cu toate exagerările ei, nici măcar nu va fi amintită: "Therefore, when protest erupted in Timișoara and Bucharest there was not – as in other East European countries – a restraining Soviet hand laid on the military and the police. Hence the bloodiness of the ensuing conflict between the people and the Securitate"¹⁶. Tot despre idealuri și generozitate în acțiune vorbise și János Mátyás Kovács, subliniind importanța protestelor de la Timișoara pentru România, pentru tot contextul revoluționar european în 1989 și ca o contribuție la prăbușirea generală a sistemului comunist: "In this respect the demonstrations of hundreds of thousands in Leipzig, Berlin, Prague and Sofia, the reburial of the martyrs of the 1956 revolution in Budapest and the self-sacrificing Timișoara protest, launching the Romanian changes, played a significant role in the collapse of the Soviet bloc"¹⁷.

¹³ Georgio Agamben, *Means without Ends: Notes on Politics*, traducere de V. Binetti și C. Casario, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp. 80-81.

¹⁴ John Higley and Michael Burton, *Elite Settlements and the Taming of Politics*, "Government and Opposition", vol. 33, Issue 1, 1998, pp. 98-115.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Krishan Kumar, *1989: Revolutionary Ideas and Ideals*, "Regents of the University of Minnesota", 2001, p. 46.

¹⁷ János Mátyás Kovács, *Transition to Capitalism?: The Communist Legacy in Eastern Europe*, Transactions Publishers, New Jersey, 1994.

Timișorenii nu sunt vinovați...

Întoarcerea la origini, adică la faptele din Decembrie 1989 și de la începutul anului 1990, ne permite să descifrăm ceea ce s-a întâmplat atunci și cum a fost posibilă înșelătoria. Fenomenul este complex, timpul trecut de atunci fiind perceput ca un factor de influență negativ, căci unele aspecte au fost uitate, iar alte amănunte au fost netezite și plasate în contexte diferite. Avem însă acum suficientă detașare pentru o analiză obiectivă, la rece, cum se spune. Există și numeroase relatări și referințe la cele întâmplate, modul de receptare, interpretare și caracterizare a faptelor fiind important, mai ales prin valorificarea rezultatelor și ipotezelor avansate în diverse arii de cercetare. Experiența personală, chiar marcată, pe alocuri, de un anumit subiectivism, este importantă, căci am trăit acea perioadă pe viu. Am fost martor la multe dintre evenimente, iar apoi am putut urmări modul de propagare mediatică a celor întâmplate. Ceea ce reprezintă un paradox imposibil de rezolvat este faptul că Timișoara și locuitorii săi nu au nicio vină în ceea ce s-a întâmplat, minciuna, *Sindromul Timișoara* producându-se împotriva voinței lor. Complexa eroare din acest caz reprezintă o pată pentru oamenii locului și umbrește, într-o anumită măsură, puritatea luptei lor pentru libertate.

În pofida acestor caracterizări dureroase, este important să amintim că Timișoara a trăit evenimente tragice în perioada respectivă. Durerea pierderii unor persoane dragi, teama de a fi împușcat pe stradă, în scara blocului sau în propria casă i-au covârșit pe locuitorii orașului, punând asupra lor o presiune existențială greu de suportat. Situația a fost similară pentru cei răniți, aflați în spitale sau acasă, striviți de spaima că vor muri din cauza rănilor ori executați de agenții Securității, temuta poliție secretă a regimului comunist. Mai erau cei arestați sau puși în libertate de curând, temându-se că vor fi din nou ridicați sau executați. Se adăuga suferințele familiilor acestora, terorizate de teama că vor avea de suferit. Situația e mult mai complexă, iar o analiză a faptelor originare de atunci nu poate fi făcută fără această plasare în context. Căci, deși *Sindromul Timișoara* a fost creditat cu 60.000 de morți, aici au murit 107 persoane, iar alte câteva sute au fost rănite. Sigur, diferențele sunt mari, însă Timișoara și-a trăit imensele-i tragedii și spaime cu cei 107 morți, sutele ei de răniți și cu mii și mii de alte persoane aflate în suferință. În 2005, vor mai fi autori care, analizând exagerările privind numărul de morți din Revoluția română, vor susține că numele de Timișoara este sinonim cu manipularea: "In France, if not in Britain, the word 'Timișoara' has become a byword for media manipulation. A massacre was reported in that Romanian town in 1989, setting off a series of events that led to the overthrow of Nicolae Ceaușescu. First reports spoke of '3.000 to 4.000' dead; the numbers climbed swiftly through '12.000' to '70.000'. Only when regime change had been accomplished was the real number of dead in the clashes established at less than 200¹⁸".

Presa comunistă a tăcut

Relatările mincinoase au fost făcute de alții, în special de corespondenți ai unor mari instituții media (ziare, radiouri sau televiziuni). Presa scrisă din Timișoara, reprezentată de trei publicații foste ale organizației județene a Partidului Comunist Român, nu a furnizat astfel de date exagerate. Radio Timișoara, stație reintrată în funcțiune în 22 decembrie 1989, după mai mulți ani de întrerupere a emisiei, s-a dovedit, încă de la început, reținut în relatări, în ciuda faptului că în direct intrau persoane diverse, vorbind despre întâmplări greu de controlat. Atmosfera generală era marcată de entuziasmul cauzat de înlăturarea cuplului dictatorial, dar și de preocupările pentru căutarea celor morți ori dispăruți, precum și pentru constituirea unor organisme administrative ale noii puteri democratice. 22 decembrie 1989 a fost ziua în care corespondenții de presă străini au putut intra în România, după ce așteptaseră câteva zile în Ungaria sau Serbia (atunci Iugoslavia). Au ajuns repede la Timișoara, căci orașul în care a

¹⁸ John Laughland, *Enemies bought, friends Sold: The Uzbek upheaval is seen as a 'people power' movement but is likely to cement US control of the region*, "The Guardian", 19 mai 2005.

început Revoluția română este aproape de granița cu aceste două state. Atunci s-a declanșat totul. Modul de acțiune este foarte interesant.

Analizele ulterioare, făcute la rece, cu mijloacele obiective ale cercetării, nu vor fi lipsite de uimirea generată de dimensiunea exagerării: "At the most hyperbolic moment of the revolution, on December 24, 1989, Hungarian Radio reported, 'According to authoritative sources, so far there have been 70.000-80.000 deaths in the Romanian revolution. The number of injuries reaches 300.000'! Even if that number had been true, Ceaușescu's accusers would have still had to prove some intent to wipe out a group in order for the charge of genocide to be credible"¹⁹. Autorul consideră că instanța excepțională care i-a judecat pe soții Ceaușescu avea nevoie de consolidarea acuzației de genocid pentru condamnarea lor la moarte. Este posibil să fi existat o astfel de intenție, însă existau multe alte motive care justificau pedeapsa capitală pentru cei doi. Aubin își argumentează poziția făcând o confuzie des întâlnită în acest caz: în procesul cuplului Ceaușescu a fost trecut un cap de acuzare, cel de a fi contribuit la uciderea a 60.000 de persoane. Cifra nu se referă însă la Timișoara, și nici măcar la victimele din timpul Revoluției din 1989 din toată România. Acuzația invocă uciderea acestui număr de oameni pe toată perioada regimului comunist, din 1945 până în 1989. În această situație, ajungem la un paradox, deoarece numărul victimelor regimului comunist din România, pe toată durata sa, este mult mai mare! Despre procesul și execuția soților Ceaușescu s-a scris foarte mult, însă o analiză atentă, cu detalii privind demonizarea celor doi, a realizat-o Ruxandra Cesereanu²⁰.

Lucian-Vasile **SZABO**

¹⁹ Stephen P. Aubin, *Distorting Defense: Networks News and National Security*, Greenwood Publishing Group, 1998, p. 157.

²⁰ *Ceaușescu's Trial and Execution*, www.metabasis.it, mai 2009, anul IV, 7.

BIBLIOGRAFIE:

- Agamben, Giorgio, *Means without Ends: Notes on Politics*, traducere de V. Binetti și C. Casario, Minneapolis: University of Minnesota Press, 2000.
- Aubin, Stephen P., *Distorting Defense: Networks News and National Security*, Greenwood Publishing Group, 1998.
- Baudrillard, Jean (1993), *The Timișoara syndrome: The Télécratie and the Revolution*, *Columbia Documents of Architecture and Theory*, New York, pp. 61-71, 1993.
- Cesereanu, Ruxandra, *Decembrie '89: Deconstrucția unei revoluții*, Editura Polirom, Iași, 2009a.
- Cesereanu, Ruxandra, *Ceaușescu's Trial and Execution*, www.metabasis.it, mai, anul IV, nr. 7, 2009b
- Cesereanu, Ruxandra, *Timișoara (15-20 December 1989) and Bucharest (21-22 December 1989)*, www.metabasis.it, noiembrie 2010, anul V, nr. 10.
- Garton Ash, Timothy (1993), *The Magic Lantern: The Revolution of '89 Witnessed in Warsaw, Budapest, Berlin and Prague*, Vintage Books, New York.
- Higley, John and Burton, Michael, *Elite Settlements and the Taming of Politics*, "Government and Opposition", vol. 33, issue 1: 98-115, 1998
- Kovács, János Mátyás, *Transition to Capitalism?: The Communist Legacy in Eastern Europe*, Transactions Publishers, New Jersey, 1994.
- Kunar, Krishan, *1989: Revolutionary Ideas and Ideals*, Regents of the University of Minnesota, 2001.
- Laughland, John, *Enemies bought, friends sold: The Uzbek upheaval is seen as a 'people power' movement but is likely to cement US control of the region*, "The Guardian", 19 mai 2005.
- Siani-Davies, Peter, *The Romanian Revolution of December 1989*, Cornell University Press, Ithaca, London, 2005.
- Tismăneanu, Vladimir, *Democracy and Memory: Romania Confronts Its Communist Past*, "The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science", vol. 617: 166-180, 2008.
- Vranckx, Rudi, *Now Truth is the First Target*, "British Journalism Review", Vol. 13, nr. 3, 71-74, 2002.
- Young, Benjamin, *On Media and Democratic Politics: Videograms of a Revolution*, in Thomas Elsaesser (editor), *Harun Farocki: Working on the Sightlines*, Amsterdam University Press, Amsterdam: 245-260, 2004.